

de revolutie volgens Wils trouwens ook geen rol van betekenis gespeeld. Dat alles klopt niet helemaal. Het onderzoek is ondertussen ver genoeg gevorderd om in de Vlaamse Beweging van de jaren 1830 verschillende groepen te onderscheiden: een katholieke die inderdaad de revolutie ondersteunde, samen met een aantal democratische medestrijders. Maar de meerderheid van de "taalminnaren" reageerden wel degelijk vanuit hun ontevredenheid met de scheiding van Noord en Zuid en zetten zich in om de taalculturele samenwerking met het Noorden te herstellen. De taalpolitiek stond in 1830 wel niet het hoogst op de grievenagenda, maar ze speelde ook geen ondergeschikte rol, zoals Wils in meerdere artikelen beweert. Het samengaan van de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden in het Verenigd Koninkrijk onder Willem I plaatst Wils overigens steeds in een negatief daglicht. Het verzet ertegen en het overheersende Belgische natiegevoel liggen volgens hem aan de basis van de revolutie van 1830. Maar hoe dan verklaren dat er binnen de Belgische elite grote groepen orangisten actief bleven: adellijken, oud-ambtenaren uit de centrale, regionale en stedelijke apparaten, magistraten, geleerden en publicisten en vooral veel ondernemers uit de industriële, commerciële en financiële wereld?

Een laatste punt tot slot. In het voorwoord en de epilooog geeft Wils een sterk geëngageerd karakter aan dit boek. Dat er in 2019 geen federale regering kon gevormd worden, ziet hij als een signaal dat het Belgisch nationaal bewustzijn te zwak is om de Belgische federale staat in leven te houden en dat de Vlaamsnationalistische separatisten dus dicht bij hun doel zijn. De drang om revanche te nemen en de rekening te presenteren voor meer dan een eeuw stiefmoederlijke behandeling en culturele vernedering is niet enkel de belangrijkste motor van dit separatisme maar de stroming lijkt het dus ook te gaan halen. Wils vreest daarvoor, want om de Franstaligen ertoe te bewegen de Vlaamse onafhankelijkheid te aanvaarden, zullen ze het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, de faciliteitengemeenten inclusief, en de tweetaligheid van Vlaams-Brabant opeisen. Dat er momenteel in

sommige Franstalige kringen in die richting wordt gedacht is niet uit de lucht gegrepen, maar of het separatisme onder het Vlaamse electoraat voldoende draagkracht heeft, staat niet vast en ook met de kracht van de Belgische economische en financiële milieus houdt deze visie weinig rekening. Voor Wils is het separatistisch scenario alleszins een ramp voor Vlaanderen. Het zal van Bart De Wever de Jeltsin van Vlaanderen maken, schrijft hij. We kennen Wils' alternatief: zoals zijn boegbeeld Frans Van Cauwelaert pleit hij voor een sterk Vlaanderen in België. Die constructie is voor de Vlaamse meerderheid veel vruchtbaarder dan een onafhankelijk Vlaanderen zonder België. De toename van autonomie van Vlaanderen hoeft niet anti-Belgisch te zijn, is de boodschap die de lezer in dit boek dan ook expliciet meekrijgt.

Els Witte

HARRY VAN VELTHOVEN

Bevriende vijanden. Hoe de Belgische socialisten uit elkaar groeiden

Kalmthout, Polis, 2019, 292 p.

Dat de communautaire discussie centraal op de Belgische politieke agenda weegt, is een open deur intrappen. Zo werden de obstakels om het voorbije decennium na parlementsverkiezingen vlot tot de vorming van een federale regering te komen niet in de laatste plaats geweten aan het zogenaamd uit elkaar drijven van de twee voornaamste gemeenschappen van België, de Vlaamse en de Franstalige regio's. Of de steeds weerkerende communautaire *troubles* het gevolg zijn van de wens van de respectieve bevolkingen van noord en zuid om meer afstand van elkaar te nemen of de bekroning van het werk van politieke componenten die een dergelijke verwijdering en zelfs scheiding nastreven, of de gedeeltelijke verstrengeling van beide, is een vraag die we hier niet hoeven te beantwoorden. Terloops moet echter wel gezegd dat die bicommunautaire kijk op 's lands structurering abstractie maakt van de Brusselse *sui generis* regio en van het kleine *Ost-belgiën*. In het dominante Vlaamsgezinde vertoog heet het echter dat dit land 'twee democratieën' telt of, anders geformuleerd, een 'tweelandenland' zou zijn.

Nieuw is deze ook vandaag door onze media breed gedragen voorstelling allerminst. Kort na het ontstaan van België werd het natievormingsproces van de prille unitaire staat beconcurrereerd én belemmerd door achtereenvolgens een Vlaamse en een Waalse (sub)nationale identiteitsconstructie. Zonder enige teleologie of rechtlijnigheid te suggereren – denk maar aan de *backlashes* die activisme en collaboratie tijdens de Eerste en de Tweede Wereldoorlog voor de Vlaamse emancipatiestrijd betekenden – volgde na decennia van taalstrijd in 1970 onder het bewind van de christendemocraat Gaston Eyskens de eerste staats-hervorming. Onder Vlaamsgezinde druk werden op taal en cultuur gebaseerde Gemeenschappen en onder Waalsgezinde druk economisch georiënteerde Gewesten ingevoerd. In plaats van de bicommunautaire geschillen te stoppen of zelfs maar te milderen, zwengelde deze institutionele ingreep een federalistische dynamiek aan. De centrifugale effecten zouden in nog meer staats-hervormingen resulteren. Na de vierde staats-hervorming, journalistiek gekend als de Sint-Michielsakkoorden, werd België luidens artikel 1 van de Grondwet omgevormd tot een federale staat, met eigen rechtstreeks verkozen parlementen. Maar ook die ingreep kon de dynamiek niet stoppen. Zo liet de Vlaamse christendemocratische minister-president Luc Van den Brande in 1993 meteen optekenen dat de federale indeling slechts een tussenstap richting confederalisme betrof. Inmiddels vormde de communautaire splitsing van de nationale politieke partijen tegelijk een symptoom en een accelerator van deze middelpuntvliedende dynamiek. De christendemocraten waren in 1969 de eersten van de drie traditionele politieke partijen die zich opsplitten, gevolgd door de liberalen in 1972 en tenslotte, in 1978, de socialisten nadat ze al sinds 1971 met een dubbel Vlaams-Waals voorzitterschap functioneerden en de communautaire klad er al langer in zat.

In *Bevriende vijanden* legt Harry Van Velthoven bloot hoe deze splitsing het organisatorische eindpunt vormde van een lange, vaak gespannen relatie. De historicus en hoogleraar op rust van de Hogeschool Gent, komt hierbij niet onbeslagen op het ijs

en levert een heldere synthese van het historische verloop van de moeizame relaties tussen Vlaamse, Waalse en Brusselse socialisten. Van Velthoven is auteur van een aantal belangwekkende bijdragen over de Vlaamse Beweging en de taalstrijd, onder meer samen met zijn mentor Els Witte, en plaatst zich historiografisch met verve in haar spoor net als in dat van Jan Craeybeckx. De positie en rol van de socialistische beweging ten aanzien van de 'Vlaamse kwestie' vormden voor Van Velthoven het begin van een inmiddels indrukwekkende lijst publicaties. In *Bevriende vijanden* steunt Van Velthoven deels op dit vroegere onderzoek waarvan een aantal stukken naar aanleiding van zijn pensionering in 2008 onder redactie van Karen Celis en Jasmien Van Daele in een nuttig overzichtswerk werden gegoten, *Waarheen met België? Van taalstrijd tot communautaire conflicten*.

Van Velthoven analyseert de relaties – en meteen ook de spanningen – die de Belgische socialistische rangen doorkruisten vanaf de oprichting van de Belgische Werkliedenpartij (BWP) in 1885 tot de splitsing van de Belgische Socialistische Partij (BSP) in 1978 in een *Parti Socialiste* (PS) en een Socialistische Partij (SP), nadat vastgesteld werd dat ze al zeker een jaar niet meer samen vergaderd hadden.

Het werk valt uiteen in vier delen: van de stichting van de BWP tot aan de Eerste Wereldoorlog; van het einde van die oorlog tot 1935 toen het territorialiteitsbeginsel werd ingevoerd; van 1935 tot 1940 en, tenslotte, van de naoorlogse periode tot de communautaire splitsing van de partij. Zijn titel ontleent Van Velthoven aan een uitspraak van Guy Spitaels die van 1981 tot 1992 onbetwist de Franstalige socialistische troepen aanvoerde. In 1985 omschreef *Dieu* – zoals hij genoemd werd – de verhouding tussen Franstalige en Vlaamse socialisten als die van '*amis ennemis*', hier soepel vertaald als 'bevriende vijanden'. De uitspraak klonk bedreigend, was niet zozeer roekeloos maar gaf blijk van zelfbewustzijn en een gunstige onderlinge krachtsverhouding. Nieuw was dat laatste niet, maar voor het eerst sloot de PS een asymmetrische regeringsdeelname zonder de Vlaamse kameraden niet uit.

Van bij zijn ontstaan ontsnapte het Belgische socialisme niet aan een grondig verschillende sociaaleconomische en politieke dynamiek in noord en zuid. Enerzijds beleefde Wallonië een 'gouden eeuw' met de steenkoolontginning en metaalindustrie in Henegouwen en Luik. Daartegenover stond een 'arm Vlaanderen' met grotendeels landbouw en ambachtelijke huisnijverheid. In de rurale gebieden loerde de hongerdood, *le mal des Flandres*. Toen in 1894 voor het eerst socialisten in het parlement verkozen werden, gebeurde dit uitsluitend vanuit Franstalige arrondissementen, met Edward Anseele als enige Vlaming... in Luik verkozen. Dezelfde 'truc' zouden de communisten toepassen wanneer ze in 1925 – naast de Brusselselaar Joseph Jacquemotte - War Van Overstraeten op een Luikse lijst 'lieten' verkiezen.

Deze ongelijke ontwikkeling – waarin het socialisme in Wallonië al snel de politieke bovenhand verwierf – leidde nooit tot een inhaalbeweging in Vlaanderen: er deed zich geen grote sprong voorwaarts voor van het Vlaamse socialisme eenmaal de late, naoorlogse industrialisering vorm en gewicht verwierf. De klassieke industrialisering met arbeidersbastions en dichtbevolkte arbeiderswijken met volkshuizen als epicentrum van socialistische ontspanning, opvoeding en actie raakte in Vlaanderen – op de notoire vroege Gentse uitzondering na – niet even veralgemeend of diepgeworteld. De naoorlogse industrialisering met zijn 'proletarisering' ging in Vlaanderen gepaard met het behoud van het sub-urbane wonen met de erbij behorende landelijke culturele netwerken en het inzetten van buurtspoorwegen, later de individuele personenauto, voor het woon-werkverkeer. Het komt niet ter sprake bij Van Velthoven maar het moet zijn effect gehad hebben op de ontwikkeling van een klassiek socialistisch klassenbewustzijn, of de zwakte of zelfs de afwezigheid ervan in een periode van 'Vlaamse take-off'. Voor de Vlaamse socialisten wordt die take-off verpersoonlijkt door de Zandhoven-generatie. Het was in die gemeente van de Antwerpse Kempen dat een groep socialisten tijdens de bezetting de heropbouw van de dan clandestiene socialisten hadden uitgetekend. Na de Bevrijding maakten deze op beleid en medebeheer gerichte politici in de

Vlaamse rangen van de BSP de dienst uit. Het ging om mensen als Jos Van Eynde die in 1971 partijvoorzitter zou worden, Louis Major, Edward Anseele Jr., Alfons Vranckx en de Mechelaar Antoon Spinoy die hun achterban tijdens de decennia van economische boom met autoriteit dirigeerden. Op Van Eynde na zouden ze allemaal ministerposten bekleden. Vlaams maar niet flamingant werden ze minstens evenzeer gekenmerkt door de Koude Oorlog en hun visceraal anticommunisme. Toch bleef ook 'hun' socialisme minoritair in Vlaanderen.

Desalniettemin raakten in alle regio's van het land socialisten vroeg ingeworteld en identificeerden ze zich met de (sub)nationale ontvoedingsstrijd. In Wallonië namen ze resoluut de leiding van de Waalse beweging met figuren als Jules Destrée en Léon Troclet in de *Assemblée wallonne*. In Vlaanderen trachtten ze met Camille Huysmans te verhinderen dat de katholieken het monopolie van Vlaamsgezindheid verwierven en profileerden de socialisten zich als strijdlustige flaminganten, zoals in de campagne voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit. Het door Jules Destrée en Camille Huysmans opgestelde *Compromis des Belges* (1929) – geen separatisme, wel culturele autonomie en meer armslag voor provincies en gemeenten – zou er niet in slagen het Belgische socialisme boven het communautaire gewoel te verheffen.

Verkiezingsoverwinningen noch machtsverwing zullen de communautaire spanningen luwen. Uitgerend toen de Belgische socialisten voor het eerst een premier leverden – Paul-Henri Spaak van mei 1938 tot februari 1939 – verdeelde de partij zich communautair over de erkenning van het bewind van generaal Franco die in april 1939 als overwinnaar uit drie jaar Spaanse Burgeroorlog was gekomen. In tegenstelling tot de Waalse kameraden achtte de realpolitieke ingesteldheid van de Vlaamse socialisten de erkenning van de militair die de Tweede Spaanse Republiek gewelddadig omverwierp niet zwaar genoeg om er de regering over te doen vallen.

Van Velthoven springt fluks over de Tweede Wereldoorlog, de ontbinding van de BWP in mei 1940 door

Hendrik de Man, de herstelling van radicale kernen in het verzet tegen de Duitse bezetter, de overname van gematigde reformisten van de nieuwe Belgische Socialistische Partij (BSP). Vakbondsleider André Renard, zelf actief geweest in het antinazistisch verzet en voorstander van federalisme en anti-kapitalistische structuurhervormingen, zal binnen de leiding van het ABVV-FGTB de grootste problemen ondervinden met iemand als Louis Major, hoewel Renard wel invloed maar zelf geen actief militant aandeel had bij de PSB. Van Velthoven staat wel uitgebreid stil bij één van de felste episodens van communautaire twisten die zich ongetwijfeld voordeed toen in 1968 de Brusselse afdeling scheurde en de Vlaamse socialistische zich als 'Rode Leeuwen' autonoom reorganiseerden.

Van Velthoven gaat accuraat te werk en vermijdt een homogeniserende kijk op twee socialistische 'blokken'. Zo heeft hij binnen elke socialistische taalgroep oog voor de verschillende gezindheden: Vlaamse *Prinzipienreuters* van de taalstrijd, maar ook pragmatische en onverschilligen. Aan Franstalige zijde maakt hij onderscheid tussen 'belgicisten' en wallingantische federalisten. Toch gaat Van Velthoven hier en daar de mist in, zoals wanneer hij het onverenigbaarheidscongres van de BSP (1964) bespreekt en de keuze waarvoor de linkerzijde van de partij – georganiseerd rond de persorganen *Links* en *La Gauche* – gesteld werd. Lidmaatschap van de partij was niet meer verzoenbaar met medewerking aan die bladen of aan de door André Renard in de winter van 1960-1961 opgerichte *Mouvement Populaire Wallon* (MPW) met het blad *Combat* als orgaan. Van Velthoven schrijft dat na de de facto uitsluiting het linkse tendensblad *La Gauche* verdween, waarmee hij een streep trekt over inmiddels nochtans vier decennia historisch gedocumenteerd linksradicalisme in Franstalig België.

Dankzij Harry Van Velthoven beschikken we over een lezenswaardig boek dat de historiografie van het Belgisch socialisme verrijkt. Tegelijk houdt de bescheiden auteur zich ver van grote historische lessen om de naar zichzelf zoekende sociaaldemocratie – iemand schreef onlangs dat ze doodziek was – uit het slop te helpen. In zijn

besluit schrijft hij dat charismatische leiders in oligarchisch opgebouwde federaties groot gezag hadden. Misschien is dat leiderschap net één van de eigenschappen waar de hedendaagse sociaaldemocratie net iets teveel op inzet om het inmiddels verloren terrein te heroveren. Helemaal aan het eind van zijn boek wijst Van Velthoven in dat verband – welke ideologisch houvast, welke politieke strategie voor het socialisme – naar een deur die hij echter niet opent. Hij schrijft dat Vlaamse socialistische er een andere, 'noordelijke, Scandinavische' visie gingen op nahouden en contrasteert dit met een 'zuidelijk Frans model'. Geen van beide modellen worden geduid. Misschien is deze lacune in het boek ongewild illustratief voor de aangeboren zwakte van het Belgische socialisme.

Vincent Scheltiens

CAMILLE BAILLARGEON, LUC PEIREN

125 BBTk

Gent, Seraing, Amsab-ISG, IHOES, 2019, 317 p.

Dit boek werd uitgegeven naar aanleiding van de 125ste verjaardag van de stichting van de eerste socialistische bediendenvakbond en het 70-jarige bestaan van de centrale die uit deze organisatie is voortgekomen en sinds 70 jaar zijn huidige naam draagt: Bond van Bedienden Technici en Kaders (BBTK/SETCA). Het boek (dat overigens ook in een Franse versie bestaat) is een co-productie van het AMSAB-ISG en het IHOES en richt zich tot een breed publiek, al is het gebaseerd op nieuw bronnen- en literatuuronderzoek.

Het boek vertelt de geschiedenis van het socialistisch bediendensyndicalisme, dat binnen het ABVV, voornamelijk als gevolg van de de-industrialisering; de toenemende tertiërisering van de economie en de groei van de quataire sector vanaf de late jaren 1970 een steeds grotere rol speelt. Aanvankelijk eerder het kleine broertje binnen een organisatie die gedomineerd werd door arbeiders uit de grote bedrijven wordt de BBTk, met 27 % van de leden in 2015 de op één na grootste centrale van het ABVV, in Wallonië en Brussel zelfs de grootste. Doordat de BBTk alle bedienden organiseert, zowel die van de industrie, de handel als de uitdijende dienstensector heeft de centrale een inter-